

Dr. Jánossy Dénes

VÉRTES LÁSZLÓ, A BARLANGKUTATÓ

ÖSSZEFOGLALÁS

A tíz évvel ezelőtt fiatalon elhunyt világhírű régészünk, Vértés László életművének méltatására 1978. október 5-én a Magyar Nemzeti Múzeumban emlékülést tartottak. Több előadó különböző nézőpontból elemezte Vértés László munkásságát és maradandó tudományos eredményeit. Dr. Jánossy Dénes előadásában Vértés Lászlót mint barlangkutatót mutatta be az emlékülés résztvevőinek. Beszédét az alábbiakban teljes terjedelmében közöljük.

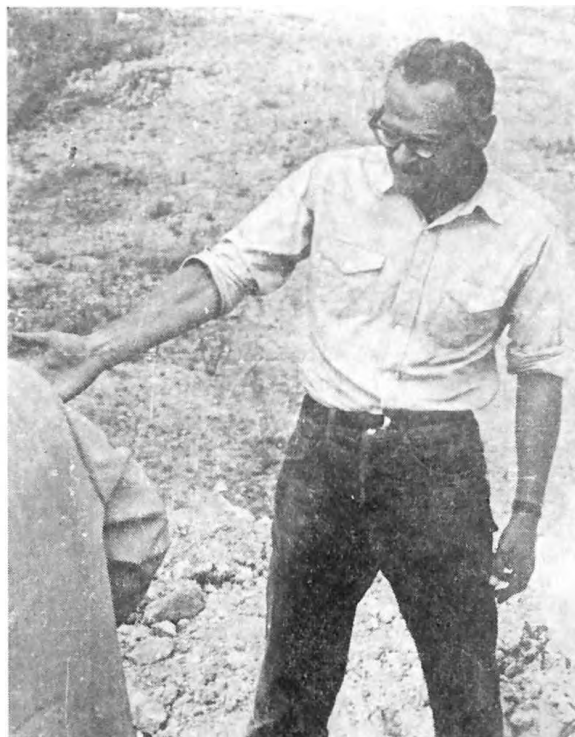
A szerkesztő

Vértés László tudományos pályafutása oly szorosan kapcsolódik a barlangkutatáshoz, hogy róla ilyen értelemben külön is meg kell emlékeznünk. Vértés László mind a barlangkutatás gyakorlati, mind elméleti vonatkozásában rendkívül sokat tett és nemzetközileg messze kimagasló eredményeket ért el.

Fiatal korában mint kitűnő sziklamászó és mint a barlangok leggyakorlatibb kutatója volt ismeretes. Kezdő koromban ő volt oktatóm ezen a téren is, és nem az ő hibája, hogy a sziklamászásban jómagam túl sokra sohasem vittem.

A második világháború küszöbén, 1939-ben került Vértés László először kapcsolatba a barlangok kitöltésében található leletekkel, a barlangi kitöltések problémakörével. A Solymári-barlang kitöltéséből először Kadić Ottokár felügyelete alatt, majd később a Nemzeti Múzeum megbízásából ásta ki azokat az őslénytani leleteket, melyek rendkívüli unikum-jellege csak jóval később derült ki. Az a jávorszarvas-csontváz, amely akkor felszínre került, a gazdag kísérő leletekkel együtt nemcsak hazai vagy európai, de világviszonylatban is egyedülálló, a pleisztocén mindmáig legkevésbé ismert szakaszából származik. Vértés László nemcsak gondosan kiemelte, hanem sajátkezűleg restaurálta az anyagot, kísérletezve újabb és újabb módszerekkel. Kadić Ottokár keze alatt kezdte el ez irányú tevékenységét, és ez kitűnő iskola volt számára, egész életére kihatott. Kadić rendkívüli pontossága példaképpül szolgált valamennyiünknek. Magam is, sokat dolgozva Vértés Lászlóval együtt, rajta keresztül vettem át ezt a munkamódszert, mely egyúttal a legmodernebb finom — rétegtani vizsgálatok felé vezető utat is megmutatta.

A barlangkutatás gyakorlatának második nagy iskolája volt számára az Istállóskői-barlang nagyszabású ásatásának irányítása. Azóta sem volt

Vértés László — a terepen

Magyarországon olyan impozáns méretű tudományos barlangkutatás, beépített kisvasúttal, nagy létszámú munkásgárdával. Éveken át együtt dolgoztunk ezeken az ásatásokon, és tanúja voltam, hogyan született meg Vértés László agyában a komplex vizsgálatokra való törekvés szükségessége, és hogyan sikerült ezt az elképzelését már a legelső lépésekkel

megközelítenie, sőt megvalósítania. Annak idején még újdonságként hatott az állatmaradványok oly sokoldalú feldolgozása, melyben nemcsak egyes állatcsoportok, mint az emlős állatokon kívül a madarak, békák, de az őskori betegségek nyomai is feldolgozásra kerültek. Fontos része az istállóskői komplex monográfiának a faszenek és az agyagkitöltés üledékközöttani vizsgálata. Abban az időben a radiokarbon vizsgálatok még csak megszületően voltak. De amint ezek elfogadható eredményeket hoztak, Vértes azonnal pótolta hiányukat és két évvel az istállóskői monográfia megjelenése után már pótlólag közölte ezen vizsgálatok eredményeit is. Az istállóskői monográfiában a később általa oly sokoldalúan alkalmazott statisztika csiráit is megtaláljuk.

Az istállóskői ásatások eredményeire a koronát azonban egyrészt a mindmáig kiállított „in situ” tűzhely múzeumba szállításának technikai megoldása, másrészt Vértes kitűnő népszerűsítő könyvének a Medveemberek krónikájának megírása tette. A közérthető kifejezőmód rendkívüli érzékével megáldva állította össze ezt a könyvet, mely a tudományos monográfiánál sokkal többet, élőbbet, közvetlenebbet nyújtott.

Az istállóskői ásatásokkal párhuzamosan, — azok tapasztalatait is felhasználva — írta meg az 1951-ben megjelent Régészeti kézikönyv „Barlangkutatás” c. fejezetét, mely ma is alapvető útmutatást ad ezen a téren.

Vértes tudományos pályafutására az istállóskői ásatások folyamán általa kialakított vizsgálati módszerek egészen korai tragikus haláláig döntő befolyást gyakoroltak.

Egy szerencsétlen vagy talán éppen szerencsés véletlen folytán az Istállóskői-barlang kitöltésének egészen újnak szánt üledékközöttani, fizikai és vegyi vizsgálata egy szélhámós kezébe került. Ezért Vértes maga vette kezébe ennek a vizsgálati módszernek a kidolgozását, és 1959-ben elkészült kandidátusi disszertációjában ilyen vonatkozásban már az összes, számára hozzáférhető barlangi kitöltés anyagának vizsgálati eredményét adja. A tudományos fejlődés rohamlépésekben való haladásának természetes folyamánya, hogy ezek a vizsgálati eredmények már nagyrészt elavultak. Ha azonban Vértes nem fektette volna le e téren is az alapokat, ma sem tudnánk az újabb eredményeket mire építeni.

Visszatérve Vértes tevékenységére: a Lambrecht-barlangi, Petényi-barlangi, kőlyuki, Jankovich-barlangi, Hillebrand-barlangi ásatásokat már egytől-egyig a komplex vizsgálatok jegyében folytatja. A Petényi-barlang ásatásánál végre első ízben sikerült a gyűjtött mintákból igen jelentős virápor-elemzési eredményekre is szert tennie. Ezzel a komplex vizsgálati módszerek egy újabbal gyarapodtak.

Az említett barlangásatások közül Istállóskőn kívül talán a legjelentősebb a Lambrecht Kálmán-barlangi, amiről e helyen kell néhány szót ejtenünk. Úgy tűnt, hogy a nagyméretű, feltűnő bükki barlangok, mint a Szeleta, Istállóskő, Peskő stb., melyeket Vértes szarkasztikus humorával „szalon-barlangoknak” nevezett, anyagszolgáltatásukkal a

Vértes László (jobbra) az érdeklődő szakemberek társaságában

hegység „nagy”, „szenzációs” leleteit kimerítették. Az amatőrkutatók által 1951-ben felfedezett, méterszer méteres nyílású barlangocska, melyet a sűrűn vegetációval fedett hegyoldalban hosszú órákon át kellett keresnünk, és melyben hason csúszva is nehezen lehetett mozogni, — ugyancsak nem látszott jelentősnek. Vértes rendkívüli intuíciójára, az eredményekbe vetett hitére jellemző, hogy ennek a szinte reménytelennek látszó lelőhelynek a feltárására hatalmas energiákat vetett be, és valóban sikerült az akkor ismert egyik legrégebb európai paleolitik-lelőhelyet feltárnia. Persze akkor Vértesszőlős gazdag leletei még vártak magukra.

A Lambrecht-barlang ősrégészeti leletekben gazdagnak nem volt mondható, s talán nem túlzott részrehajlás részemről, ha azt mondom, hogy a néhány kevésbé tipikus paleolitik igazi értékét a rendkívül gazdag fauna adta. A Lambrecht-barlang ásatásával kapcsolatban vezettünk be egy, a barlangkutatás terén merőben új módszert Magyarországon: a félmilliméteres lyukú szitákon át való mosást, iszapolást, mely az aprógerinces leletek mennyiségét az addiginak sokszorosára emelte, és egészen új perspektívát nyitott e téren is.

Így rakódtak össze a komplex vizsgálati módszer mozaikszemei, melyeket Vértes egész életén át továbbfejlesztett, és melyek révén — elsősorban Vértesszőlősön keresztül, — világhírnévre tett szert.

Mindenben a legmagasabb nivóra, a naprakész tudományos szinten való állapotra törekedett, legyenek azok az üledékközzetani vizsgálatok, abszolút kronológiai adatok, vagy az először csak az állatmaradványoknál bevezetett statisztikai vizsgálatok frappánsan eredeti alkalmazása a régészeti leletekre is. A hazai barlangokra vonatkozó legkülönbözőbb irányú adatok képezik egyúttal nagy kézikönyvének anyagát, melynek alapján a tudományok doktora fokozatot nyerte el. Ez egyúttal egy olyan barlangkataszternek is nevezhető, melyben minden olyan hazai barlang anyagának kritikai revízióját megtaláljuk, ahol régészeti leletek előkerülésének akár csak a gyanúja is felmerült.

De nem lenne még megközelítőleg sem teljes a kép Vértésről, a barlangkutatóról, ha nem emlitenénk legalább vázlatosan az e téren gyakorolt társadalmi tevékenységét is. 1945-ben az újonnan szervezett és a múzeum keretébe utalt Barlangi Felügyelőség vezetését veszi át és azt irányítja egészen 1951-ig, a Barlangkutató Társulat újjászervezéséig; a Társulathoz pedig 1958-tól egészen haláláig nemcsak aktív tagja, hanem elnökségi tagja is.

A barlangok védelmének szenvedélyes előharcosa már akkor is, amikor nálunk a természetvédelem még csak gyermekcipőben járt.

Mindig arra törekedett, hogy a fiatal barlangkutatókat a barlangi kitöltések megóvására, a leletek megmentésére nevelje. Ennek érdekében tartott oktató jellegű előadásokat a Társulat keretében is. A barlangkutatás terén végzett kiemelkedő tudományos munkája elismerése képpen 1968-ban a Barlangkutató Társulat közgyűlése megszavazta számára a Kadić Ottokár emlékérmét, melyet azonban tragikus hirtelenséggel bekövetkezett halála miatt csak fia, ifj. Vértés László vehetett át.

Vértést egész pályafutásán át, — s így mint barlangkutatót is — jellemezte a rendíthetetlen lelkesed

dés és az eredményekbe vetett hit. A jelen és jövő barlangkutatói számára mutatott ezzel példát, és csakis ennek a lelkesedésnek a továbbvitelével állíthatunk méltó emléket Vértés Lászlónak.

Dr. Jánossy Dénes
Természettudományi Múzeum
Föld- és Őslénytár
1088 Budapest
Múzeum krt. 14-16.

LÁSZLÓ VÉRTES, THE SPELEOLOGIST

It was ten years ago, in 1968, that an early and premature death robbed László Vértés, this world-famed Hungarian archaeologist and paleo-anthropologist, of a productive life. On October 5, 1978, a memorial meeting was held at the Hungarian National Museum, devoted to appraising his life-work. Several speakers analyzed from different viewpoints the legacy and scientific achievements of László Vértés. Dr. Dénes Jánossy introduced him as a speleologist in his address to participants in the meeting.

ЛАСЛО ВЕРТЕШ — СПЕЛЕОЛОГ

Десять лет тому назад, в 1968 г. скончался молодым пользующийся всемирной известностью венгерский археолог и исследователь первобытного человека — Ласло Вертеш. 5 октября 1978 г. в Венгерском Национальном музее состоялся торжественное мемориальное заседание, посвященное творчеству Ласло Вертеша. Выступавшие при этом докладчики рассматривали и отмечали творческое налсдство и прочные научные достижения Ласло Вертеша с различных позиций. При этом д-р Денеш Яношши представил Ласло Вертеша участникам заседания как выдающегося спелеолога.

INTERNATIONAL JOURNAL OF SPELEOLOGY

A szpeleológia nemzetközi szaklapjának, az International Journal of Speleology-nak kiadója éveken át pénzügyi nehézségekkel küzdött, mivel a befolyt előfizetési díjak nem fedezték a kiadvány költségeit.

A közlöny kiadását 1978-ban a Nemzetközi Szpeleológiai Unió vette át, és a 10. évfolyam (1978) 1. füzeté már az UIS emblémájával, mint a nemzetközi szervezet hivatalos kiadványa jelent meg. A lapot a jövőben Olaszországban nyomják, felelős kiadója *Dr. Alfredo Bini*. Az UIS, mint az UNESCO C kategóriájú tagja, nagy nemzetközi előfizetési kampányt hirdetett meg. Az évente négy alkalommal megjelenő lap évi előfizetési díját 50 dollárról 25-re mérsékeltek.

Az International Journal of Speleology a múltban főként bioszpeleológiai témájú cikkeket közölt. A jövőben a lap két fő részből fog állni: fizikai szpeleológia és bioszpeleológia. A fizikai szpeleológiai rész szerkesztője *Prof. Arrigo Cigna* (Frazione Tuffo, I-14023 Cocconato (Asti), Italia), a biológiai rész szerkesztését *Prof. Roger Husson* végzi (Biologie Général, Faculté des Sciences, 6, boulevard Gabriel, Dijon, France). A kiadvány nemzetközi tanácsadó testületében Magyarországot a fizikai szpeleológiai szekcióban *Balázs Dénes*, a bioszpeleológiai szekcióban pedig *Andrássy István* képviseli.

B. D.